

Marija Klobčar

Štajerska slovesa – odsev družbene razslojenosti ali enakosti med ljudmi

Ob pregledu posebne skupine mrliških pesmi, sloves, se vsiljuje vprašanje o socialnih razsežnostih tega pojava. Ali je bilo zlaganje pesmi ob nenadni ali nesrečni smrti, ki je bilo posebno razširjeno v delu Štajerskega, na južnem območju Slovenskih goric, splošno in je zajelo vse družbene plasti, ali gre tudi pri tem za poslednji izraz človekove družbene moči? Kakšne razsežnosti je imelo in kakšna je bila vloga socialne pripadnosti pri ohranjanju teh pesmi?

Prav slovesa ponujajo možnost za iskanje razločkov, stičnih točk in dopolnjevanja etnološkega in folklorističnega raziskovanja, saj anonimnost, ki marsikdaj potrjuje »ljudskost« nekega besedila, načeloma onemogoča razkrivanje socialnih razmerij. Ohranjena besedila iz Štrekljeve zapuščine, ki so bila ob njegovem delu kot »nenarodna« postavljena ob rob, pa v primerjavi s poznejšimi zapisi odstirajo predstavo o družbeni enakosti in ponujajo nova razmišljanja o mejah med ljudskim in umetnim in o moči etnološkega in folklorističnega raziskovanja.

A survey of a specific group of songs for the dead, farewell songs, poses the question concerning the social implications of this phenomenon. Was the composing of songs on occasions of sudden or accidental death, particularly common in a part of Styria, the southern area of the region Slovenske gorice, general and embraced all social strata, or was it also the final expression of a man's social power? What were its extensions, what was the role of social appurtenance in the preserving of these songs?

It is with these farewell songs that a chance is offered for us to find differences and common points, as well as to complete the ethnologic and folklore studies research, since the anonymity, which often confirms the »folk« character of a certain text, usually makes the disclosing of social relations impossible. The texts preserved in Štreklj's heritage, which at the time of his work were pushed aside as not being folksongs, since their authors were known, reveal, in comparison with later written records, a different view of social equality and offer new considerations regarding the border lines between folklore and literary art, as well as regarding the power of ethnological and folklore studies research.

Uvod

Izhodišče za to razmišljanje so bila slovesa nasploh, torej pesmi, ki so se s to opredelivijo zbirale v arhivu Glasbenonarodopisnega inštituta. Kljub dozdašnjim strokovnim spoznanjem sem ubrala pot od neznanega k znanemu: analizirala sem slovesa, ki so se zbirala v gradivu za izdajo *Slovenskih narodnih pesmi*, in slovesa, ki so se zbirala od začetka 20. stoletja naprej v gradivu Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi, ob njih pa sem upoštevala tudi poznejše zapise. Šele s podrobnejšo preučitvijo so se pokazali razločki med enimi in drugimi, skladno z izhodiščnim vprašanjem pa sem jih tudi skušala interpretirati.

Kot že od Štrekcljeve opredelitve velja, so slovesa posebna skupina mrliških pesmi; gre namreč za pesmi, nastale v spomin umrlih »po Štajerskem, pa tudi po Kranjskem semtertje«.¹ V uvodu k »pesmim obsmrtnicam« Štrekelj navaja, da je na tem območju »namreč navada, da kdo zloži v spomin umrlega človeka posebno pesem, v kateri pripoveduje, kako je storil smrt, in hvali umrlega lepa svojstva, ki so ga prikupila ljudem. Zlasti se take pesmi zlagajo v spomin poštenim dekletom, pridnim mladeničem, potem ljudem, ki so nagloma in po nesreči izgubili življenje. Ker jemlje v njih umrli slovo od roditeljev, sorodnikov in znancev, se imenuje taka pesem slovó, na Štajerskem slova.«²

Ne da bi oporekali tej razlagi, se vsiljuje vprašanje o družbeni vlogi sloves. V nekaj potezah jo je označil že Štrekelj sam, saj je zapisal, da te pesmi poejo »ne samo doma in pri delu, ampak tudi v cerkvi, pred pogrebom in sicer pri zadušnicah.«³ To, da slovesa poejo pri pogrebu in pri zadušnicah, je Štrekelj torej označil kot njihovo sekundarno vlogo, del gradiva, ki ga je dobil za objavo, pa temu oporeka že na prvi pogled. Da gre torej za različnost znotraj enega pojma, mi je bilo kmalu jasno. S tem sem povezala tudi nove poglede na družbeno vlogo nekaterih sloves, ki jih razkriva razprava Zmage Kumer: s prehajanjem mrliških pesmi v pripovedne⁴ razkriva odzivanje na splošno človeške poteze v slovesih in s tem sprejemanje pesmi pri ljudeh, ki z izvirnim dogodkom niso imeli neposredne zveze. Bolj kot tipizacija sloves pa so me v tem razmišljanju zanimali prvotni vzgibi za nastajanje teh pesmi.

Iz gradiva, ki so ga posamezniki pošiljali za izdajo *Slovenskih narodnih pesmi*, je Štrekelj sklepal, da so slovesa »z napevi vred... večinoma delo organistov ali cerkvenikov ter narejena vsa več ali manj po istem kopitu.«⁵ Kot je pokazalo poznejše raziskovanje balad, je, nasprotno, avtor slovesa, ki je pozneje s sprejetostjo v širšem okolju postalo balada, lahko tudi sorodnik umrlega.⁶ Vprašanje avtorstva in iskanje motivov za zlaganje teh pesmi je torej zapletenejše, kakor je to videl Štrekelj, hkrati pa odpira vprašanje družbene vloge sloves. Dilemo, ki se poraja ob tem, pa lahko povežemo z vprašanjem, ali so bile vzrok za nastanek spominskih pesmi res vrline pokojnikov, ne glede na njihov družbeni položaj, in kakšno mesto imajo ob tem poslovilne pesmi, ki niso nastale ob nenadnih in tragičnih smrtih.

¹ K. Štrekelj, *Slovenske narodne pesmi* III, Ljubljana 1904–1907, str. 526. (V nadaljevanju uporabljam uveljavljeni način citiranja – š in ustrezna številka pesmi.)

² Prav tam.

³ K. Štrekelj, nav. delo, str. 527; kako da omenja zadušnico pred pogrebom, ni jasno.

⁴ Z. Kumer, Primer prevrstitve mrliške pesmi v pripovedno, *Slovenski etnograf* 16–17, 1963–1964, 1964, str. 115–132.

⁵ Š III, str. 526–527.

⁶ Za balado Uboj na vasovanju, ki je bila prvotno spominska pesem, je npr. poznano, da jo je zložil brat umorjenega. *Slovenske ljudske pesmi* IV, Ljubljana 1998, str. 319.

Slovesa kot slovo od pokojnika

V Štrekljevi zbirki *Slovenske narodne pesmi* je del sloves objavljen v samostojnem poglavju; Štrekelj ga je naslovil »Slovesa ali narodni nekrologi« in z njim sklenil skupino pesmi obsmrtnic. Večkrat je pri tem čutili zadrego, saj je iz raznih variant iste pesmi še mogoče čutili, da je povod za nastanek nesrečni dogodek, hkrati pa je takšna pesem že dobivala značilnosti pripovedne pesmi.⁷ Te strokovne zadrege Štrekelj ni razčlenjeval, v samem Dodatku pa je navedel začetne verze številnih sloves, med katerimi so tudi nekatera, pri katerih tedaj še ni slutil, da bodo, sprejete na širšem območju, postala balade.⁸ Slovesa iz novejšega časa, ki jih je Štrekelj očitno precej izbral,⁹ so večinoma s Štajerskega; največkrat so navedeni Slovenske gorice, Cerovec, Št. Jurij ob Ščavnici, Fram, izjemoma tudi Ribnica na Pohorju.

Številna slovesa so ostala v rokopisni Štrekljevi zapuščini. Pregled zapuščine oziroma tistega dela, ki se danes v arhivu GNI hrani kot Glonarjeva zapuščina,¹⁰ in sloves, med letoma 1904 in 1918 zbranih v okviru akcije Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi, kaže, da so spominske pesmi vsebovale neke temeljne vsebinske in oblikovne značilnosti, pa vendarle ne gre za povsem enovito skupino pesmi.

Slovesa kot izraz zadnje časti pokojniku

Medtem ko Štrekelj omenja, da so slovesa pogosto pisali prezgodaj umrlim fantom in dekletom, ki so bili opazni zaradi zgledega življenja, je vprašanje, ali je bila na tak način res zabeležena samo krepost ali jo je moral podpirati tudi ugled pokojnikove družine.

Pesem, napisana ob smrti Gregorja Muleca iz Svetega Lenarta spomladi leta 1858, govori o umoru: najstarejši gospodarjev sin je zaslišal tatu in mu skušal preprečiti rop, ta pa ga je pri tem ubil.

1. Oh dragi prelubeni vsi,
kaj čem zapeti jaz,
kak se med nami zdaj godi,
je slišat strašni glas.	4. Na Jožefovo v jutro ran
se grozna smrt glasi,
per Muleci v Duhih Njivah,
da smili se Bogi.
2. Človek na sveti tu živi
v velki nevarnosti,
no za živeš si on skrbi
za svoje stare dni.	5. Tat v hiši trgal omare je
rad blago zbral si bil,
začuje sin no branit gre,
al tat ga je vstrelil.
3. Pa žalost je za nas ljudi,
kak se že zdaj godi,
da clo z življenjam žiher ni,
če si kaj oskrbi.	6. Sovražen no nesmilten tat,
kaj sem tebi storil,
da greš življenje vzeti vupat,
kaj mi sam Bog delil.

⁷ Š III, Pesmi obsmrtnice, C, 6353–6400.

⁸ Š III, Dodatek B, str. 643–646; navedeni sta Uboj na vasovanju in Oče umori sinova.

⁹ Že sam podnaslov – »Zorci sloves iz novejšega časa« – opozarja na izbor (Š, str. 633).

¹⁰ Izraz Glonarjeva zapuščina je povsem tehničen: gre za tisti del Štrekljeve zapuščine, ki jo je uredil J. Glonar in se v arhivu loči z drugim številčenjem. V opombah je navedena kot GZ (hrani GNI ZRC SAZU Ljubljana).

7. Hudobna vest, slepi denar
človeka oslepi,
da v nem sovražnik je vsikdar,
dokler ga ne dobi.
8. Ta težko morem vandrat vkraj,
ker bil sem zdrav do zdaj
Bog pa men naj vsmileni bo,
da pridem gor v nebo.
9. Oh oča, brat no sestre, vsi,
ne žalujte se vi,
da morem jaz vas zapustit
no ta prek v večnost it.
10. Oh srečno, lubi sosedi
no tud prijatli vsi,
želim vam mir življenja to
no enkrat prit v nebo.
11. Nikdar me ne bo več nazaj,
le Bog mi milost daj,
na sodni den se vidimo,
da prišli bi v nebo.
12. Oh Jožef, štajarski patron,
sprosi men dober dom,
le prosi dnes pri Jezusi,
da bom zveličani.
13. Marija Pomočnica ti,
ki smilno srce maš,
prosi to za nas grešnike
zdaj no na sledni čas.¹¹

Pesem najdemo tudi v drugem zapisu, pripomba na koncu tega zapisa pa pojasnjuje, kako se je pesem pela na pogrebu: »Podam to malo pesmico pevcam v roke, s prošnjo: bi znalo biti, da kde besede dobro zložene bi ne bile, tiste popraviti. – Zložil 26. sušca per sv. Lenartu v Slovenskih goricah Jozef Kreinz, učitel.«¹²

Drugi zapis iste pesmi torej mimogrede opozarja še na vprašanje, kdo je spominsko pesem zapel: nekatera slovesa, namenjena uglednejšim osebam, so včasih ohranjena v več zapisih očitno zato, ker so v takšnih primerih najeli pevce, ki jim je učitelj oziroma organist hkrati dovoljeval, da so jo prilagodili svojemu načinu petja. Ti primeri so redki in vprašanje je, koliko je bilo takšnih zborov ali koliko je bilo far, kjer so slovesa peli najeti pevci. Nekatera slovesa namreč izrecno navajajo, da jih poje organist.

Leto dni pred tem je v isti fari v podobnih okoliščinah umrla gostilničarjeva žena: organist je torej Mulecu priredil pesem, napisano zanjo, del pesmi pa se je ohranil nespremenjen.¹³

Kaj je torej povod za prvo in kaj za drugo pesem? Iz prve pesmi je razvidno, da je fant zgledno branil svoj dom in očetovo imetje, kar je plačal z življenjem. Hkrati že samo dejstvo, da je prišel tat v hišo, kaže na to, da je bila hiša premožnejša. V drugem premeru, ko je bila umorjena starejša »virtova«, gostilničarjeva žena, je šlo prav tako za umor ob tatvini, le da tu žena ni branila doma, temveč je šlo le za umor, premoženje pa je bilo motiv za smrt. Takšna pesem torej ni nastala le zato, da so opisali kruto smrt in ovekovečili pokojnikove vrline – da bi hvalili »umrlega lepa svojstva«,¹⁴ temveč tudi zato, ker je pokojnik nekaj veljal.

Tudi iz naključnih omemb je torej marsikje razvidno, da so poslovilne pesmi ob smrti naročali večinoma premožnejši. Včasih na to opozarjajo okoliščine: če na primer pesem

¹¹ GZ, 29, Pesmarica J. Kreinz, št. 89, Slovo od Georga Muleca, Sv. Lenart, 26. marca 1858.

¹² GZ, 29, Slovo od Jurja Muleca, 123 b.

¹³ GZ, 29, Pesmarica J. Kreinz, »Pesem od pokojne Marie Bavalet z 1857«, 123 a.

¹⁴ Š III, str. 526.

govori o smrti študenta v Gradcu,¹⁵ vemo, da fant ni bil iz revne hiše, itn. Včasih je moč zaslediti tudi neposredno omembo premoženjskega stanja:

1. O prelubleni farmani,
žalostno je povedati
kaj v naših krajah se godi,
smrt dosti ljudi pomori.
2. Posebno je smrt vmorila
dva imenitna farmana,
tega Andreasa Kocbeka
no Andreasa Muleca.

Opisu njihovih vrlin in poslavljanju sledi še napoved maš za njiju:

6. Za njih služili bomo še
vigilije no svete meše,
kda bote čuli oznanti,
prošeni ste pa sem priti.
7. Da še za njih storili bomo,
kaj zdaj opravi nemremo,
gnes pa za njih gor oframo
sveto mešo Bogi v nebo.¹⁶

Mlinarju, ki je očitno umrl naravne smrti, dosegel pa je tudi višjo starost, je »šolmošter«
ob pogrebu zapel:

1. Žalostjoj sem ves obdan,
da od mrtvih peti mam,
ker ta smrt nesmilena
prišla bo po vsakiga. 2. Človek v zadovolnosti
neki dugo let živi,
njemi se še kratko zdi,
pa ta smrt ga pokosi. 3. Jaz vem, da ste poznali ja
mlinara Franca Dimnika,
ki se s sveta ločili so,
dušo Bogi zročijo. | <ol style="list-style-type: none"> 4. Srečno zdaj ostanite,
radi za njih molite,
Bog nam vsem po smrti daj
priti gor v nebeški raj. 6. Sin no čeri, žlahta vsa,
iz pobožniga srca
vašo andoht ofraite
duši za zveličanje.¹⁷ |
|---|--|

Družbeni ugled pokojnika je izražen tudi z onikanjem v pesmi.

Ponekod je tudi v sami pesmi izrecno navedeno, kdo je plačal za mašo. Iz tega skoraj gotovo lahko sklepamo, da so nastale po naročilu tudi pesmi, ki so jih peli pri pogrebu ali med mašo:

¹⁵ Š III, št. 6350, Graški študent.

¹⁶ GZ, 29, J. Kreinz, 111, slovo od Andreja Kocbeka in Andreja Muleca; pesem je pisana v bohoričici.

¹⁷ GZ, 29, J. Kreinz, 53; pesem je napisana v bohoričici.

Toto mešo so platili
 mati jegova,
 ki ga nemrejo pazabit
 z srдца svojega.¹⁸

Zdaj sveto mešo oframo
 za njegovo bogo dušo,
 Juri blo njemo ime,
 Bog njemi daj zveličanje.¹⁹

Pisanje pesmi za pogreb ali za pomembne maše za pokojnika je bilo prav gotovo del zaslužka organistov, kot je mogoče razbrati tudi iz začetka ene izmed rokopisnih pesmaric s Štajerskega.²⁰

1. Školnik je pač luštna stvar,
 skoro poje si vsikdar,
 žalost ga ne spremeni,
 če glih mrtvo vse leži.
2. Kmet se mrtveca boji,
 školnik pa se veseli,
 če le pride pravit kdo,
 močno je vesel čres to.
3. Njegova žela včasi je,
 kda kdo v fari vmrje še,
 dnarja nima, kaj bi pia,
 da je že dolgo ne zvonia.

Če je torej organist oziroma školnik dobil plačilo od zvonjenja, je toliko razumljiveje, da so mu morali naročniki, torej svojci umrlega, plačati za pesem, ki jo je sestavil za pokojnika. Med temi pesmimi so najvidnejše pesmi, napisane pomembnim osebam, posebno tistim, ki so bile najvišje v lokalni cerkveni hierarhiji. To so bili župnik, kaplan, šolmošter, šolmoštrova žena. Nekaj je sloves, napisanih materam duhovnikov in organistovim domačim. Vse to so bile bolj slavilne pesmi, ki pri ljudeh po pogrebu niso našle odmeva, torej gre za avtorsko pesništvo, ki je nastalo bolj iz »službene dolžnosti« kot iz drugih zgibov.

Slovesa od otrok so redkejša. Nekatera slovesa so napisana skupinam, posebno ob utopitvah.²¹ V svežnjih pesmi, ohranjenih v tej zapuščini, predvsem v zbirkah organistov, pa so tudi splošne mrliške pesmi in pesmi, ki so jih peli npr. ob smrti fanta, dekleta

¹⁸ Š III, št. 6350, Graški študent.

¹⁶ GZ, 29, J. Kreinz, 111, slovo od Andreja Kocbeka in Andreja Muleca; pesem je pisana v bohoričici.

¹⁷ GZ, 29, J. Kreinz, 53; pesem je napisana v bohoričici.

¹⁸ Š III, Pesmi obsmrtnice, Slovesa ali narodni nekrogoli, dodatek A, Za umrlim ni predolgo žalovati, str. 639.

¹⁹ GZ, 42, Ostanki cerkvenih pesmaric iz Slovenskih goric VIII, Pesen ena druga; zapis v bohoričici opozarja na to, da je pesem nastala najpozneje v prvi polovici 19. stoletja.

²⁰ GZ, 29, RP Jozef Kreinz, 24; pesem v dodatku k stanovskim pesmim navaja tudi Štrekelj (Š IV, Pesmi stanovske, II, Dodatek, št. 186, str. 304), v osmih zapisih pa je ohranjena tudi v arhivu GNI (predvsem OSNP).

²¹ Na primer Pesem od vtopljenih na Peterškem brodi (GZ 29, J. Kreinz, 101), Pesem od zamoških deklin (GZ 29, J. Kreinz, 74).

itn., veliko pa je tudi popravljenih sloves, torej sloves, ki so jih organisti zaradi podobnih življenjskih razmer ali okoliščin smrti priredili drugemu.²² Kaže torej, da so ta slovesa nastajala po naročilu.

Čeprav so takšne pesmi naročali premožnejši, so večinoma vendarle nastajale ob nepričakovanih smrtih, navadno pri mlajših ljudeh, saj so takšne smrti bližnje najbolj presenetile in tudi najbolj prizadele. Od tod izvira verjetno tudi Štrekljev sklep, da so slovesa pisali poštenim dekletom, pridnim mladeničem, potem ljudem, ki so nagloma in po nesreči izgubili življenje.²³

Glede na to, da so ta slovesa sledila splošnemu obrazcu, je individualnost najbolj poudaril sam opis smrti: poučnemu nagovoru, ki izraža človeško minljivost, so sledili opis smrti, poslavljanje od domačih in poučni sklep.

/.../

1. To nam Vogrin Janez skrbni
priča že v šest desk zabit,
danes dan je že četrti,
moral vse je zapustit.
Zjutraj z doma se odpeljal,
ves veseli, čvrst in zdrav
in na hrastu lim zagledal,
šel na drevo ga nabrat.

4. Pa usode poln trenutek,
pade z dreve visoko.
Pretreslivi smrtni sunek
za življenje njegovo.
Brez zavestne mu pomoči
prihital prijatelj je,
pa hladi z obkladki moči
ter domo zapelje še.

Na družbeni položaj umrlega lahko sklepamo le iz naključne omembe, da je po nesreči posel, torej hlapec, odšel po duhovnika.

5. Pa prizor ne pričakvani,
z voza v postel mož nesen,
žena in otroci v strani,
jok in stok neutolažen.
Mož poprosi ženo milo,
da bi z Bogom spravil se,
posel pride k cerkvi hitro,
zajnga že prepozno je.

Iz nadaljevanja je razvidno, da so pesem zapeli sredi pogrebne sprevoda. Marsikod je bila namreč navada, da se je pogrebni sprevod ustavil na meji domače vasi, kjer so se vaščani poslovili od pokojnika.

²² GZ, 29, J. Kreinz, št. 94.

²³ Š III, str. 526.

6. Res prav hitro Bog poklical
 k sodbi dušo rajnega,
 naj bi prošnje naše vslišal,
 mu podelil vsmiljenje.
 Zato molimo za njega
 zadni poti sprevoda,
 da bo duša v nebo vzeta
 srečno nas se spomnila.²⁴

Razmerje med težo samega nesrečnega dogodka in navado, da je ob tem nastala tudi pesem, kaže pesem, ki govori o utopljenicah pri Vačoskem brodu:²⁵ v nesreči se je utopilo šest ljudi, med njimi tudi mladoporočenca iz Vačovec. Pesem opisuje nesrečo, predvsem pa žalost sorodnikov mladoporočencev, saj so jo peli med pogrebno mašo zanju. Med drugim pravi:

6. Oča no mati se jočejo
 no se močno žalujejo,
 ki sina k pokopi nesejo,
 žene pa nindi ne najdejo.
7. Bota da gnes potroštana,
 kaj van jokati pomaga,
 zdaj se služi sveta meša,
 mi mo ofrali za oba.²⁶

Из vsebine je razvidno, da pesem ni nastala samo zaradi nesreče, sicer bi bila namenjena vsem šestim, ki so se utopili; očitno je nastala po naročilu domačih, ki so dali za mašo. Pesem je objavil tudi Štrekelj.²⁷

Slovesa kot opis krute smrti

Že v pesmih iz Štreklejeve zapuščine pa je ob marsikateri moč čutiti, da je bil povod za pisanje sam nesrečni dogodek. Ob utopitvi enajstih deklet, ki so šle na delo čez Dravo, je bila npr. napisana pesem, ki pa se je pozneje ohranila v številnih variantah.²⁸ Dekleta pa verjetno niso bila iz premožnih hiš, saj so šla na delo, torej v *tabrh*: na delo k velikim kmetom so hodili iz revnejših hiš. Kakor kaže naslov (Pesem od Zamoških diklin), so bila dekleta doma iz kraja Zamošani na robu Dravskega polja, kjer je bilo veliko bajtarjev in gostačev.²⁹ Da so dekleta verjetno res šla delat za hrano, torej »v tabrh«, pa potrjujejo navedbi v pesmi, da gredo dekleta k Dravi, »kak jim se zapove«, in navedba,

²⁴ GZ, 22, Pesmarica (zbirka) Fr. Kosa, Sv. Lenart v Slovenskih goricah; dal J. Mohorič 1905; po drugih zapisih sodeč je bila pesem tudi napisana leta 1905. V zapisu ni melodije.

²⁵ Imena ni mogoče natančno opredeliti.

²⁶ GZ, 42, Pesmarice iz Slovenskih goric I-XIV, IX, Stara zbirka slov iz leta 1822.

²⁷ Š III, str. 637, Poročenca vtopljenca.

²⁸ V arhivu GNI je čez trideset zapisov te pesmi.

²⁹ Vas, h kateri je spadal tudi grad, je imela leta 1937 (?) 398 prebivalcev in sto hiš, od tega 49 posestnikov, 22 kočarjev in 29 najemnikov oziroma gostačev; pred drugo je bilo svetovno vojno je bilo v vasi razmerje med posestniki ter bajtarji in gostači enakovredno; skoraj polovico poljskih pridelkov so morali dokupiti (*Krajevni leksikon dravske banovine*, Ljubljana 1937, str. 515).

da »cel den koražno delajo«. Izvirnik s sklepnim »amen« nakazuje, da je bila pesem peta verjetno med mašo zadušnico.

1. Ne vem, kaj bi začela jaz,
kak bi popeva van,
da čuje se zlo strašen glas
v Lišnem³⁰ otoki tam.
2. Oh mene zlo srce boli
no ves trepečem še,
kda zmislím, kaj se tam godí,
oh Jezus, smilí se.
3. Tam več dikličov v Dravi gre,
kak jim se zapove,
ednajst pa jih domu ne sme,
ah gde pa so one?
4. Cel den koražno delajo,
saj Bog gleda na jé,
no si nedužno pojejo,
kaj k božjoj časti je.
5. Vesele v ladjo stopijo,
ne zmislíjo na smrt,
ne vejo, kaj tam v Dravi bo
jim strašen grob odprt.
6. Al čujte, kaj se zgodlo je,
gda tam se pelajo,
oh ladja jim prevrže se,
no zdaj vse v vodi so.
7. Oh kaj zan krič, oh kaj zan joč
je bija čuti tam,
pre Jezus Kristus na pomoč
le pridi, pridi k nam.
8. Le samo dve tak srečni sta
še priti vun z vode,
no z milim srcam gledata
/.../
9. »Pomagaj, draga Nanika!«
kričijo vsi na glas.
»Oh kak bi vam pomagala,
saj nemrem ta do vas!«
10. No, gda so brez pomoči ble,
brez trošta vsakega,
so trupla /.../ v zemlo šle
no duše pred Boga.
11. Oh, kak van zdaj per srci bo,
vi zvoleni ljudje,
zdaj vem, da vsen se smilijo
te uboge deklice.
12. Največ pa mate žalosti
lubleni starši vi,
do dosti velke bridkosti
za vtoplene čeri.
13. Pa čujte, kaj vam pravijo
no vzamejo slovo:
»Saj v večnost se odpravle smo,
nas nede več domo!
14. Gnes slednokrat vas kušnemo,
lubleni starši vi,
saj tu več vkup ne pridemo,
naj Bog vam vse plati.
15. Lubleni brati, sestre vi,
ki še na sveti ste,
zdaj srečno zdaj še k zadnjemi
podamo vam roke.
16. Lublene pajdašice ve
zveste zamošanske,
za vas nas zdaj srce boli,
sploh smo se lubile.
17. Oh prite sem tovaršice,
naj vas obimemo,
večkrat smo vkup popevali,
zdaj pa se ločimo.
18. Či koga smo na sveti gda
zna bit rezžalile,
naj odpusti gnes ve srce,
mi smo odpustile.

³⁰ Ni mogoče ugotoviti, za katerega od otokov med rokavi Drave gre.

19. Oh Jezus, smili, smili se
no daj jim večno luč,
saj srčno so te klicale
pri smrti na pomoč.
20. Oh sliši, sliši gnes naš glas
no je vzemi v veselje,
naj tebi tam na večni čas
do spet popevale.
Amen.³¹

Pesem, katere avtor je očitno organist,³² se je z vedno večjim zabrisovanjem podrobnosti ohranila na Štajerskem, v Prekmurju, v Porabju in na Kozjanskem, z opuščanjem konkretnih značilnosti pa je postala pripovedna; prekmurske in porabske različice napovedo nesrečni dogodek celo z »Dvanajst deklet se kopat šlo...«.

Čeprav v rokopisnih pesmaricah organistov slovesa uglednejšim osebam na videz prevladujejo in so v tej zapuščini opaznejša (nekatera so namreč napisana v več prepisih, ki so jih dajali tudi pevcem), večinoma so opremljena z notnimi zapisi, daljša pa so tudi po obsegu, so se med njihovimi pesmimi in v poznejših zapisih, predvsem v gradivu, ki je bilo zbrano pod vodstvom Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi,³³ ohranila slovesa, napisana ob nesrečnih dogodkih, ne glede na socialni izvir ali družbeni ugled pokojnika. Veliko teh pesmi so zapisovalcem posredovale prav šivilje, bodisi da so jim te pesmi zapele, bodisi da so jim posredovale svoje rokopisne pesmarice.³⁴ Šivilje so namreč dnevno prihajale v stik z raznimi ljudmi, bodisi da so šivale doma in so ljudje prihajali k njim, bodisi da so same hodile k drugim, saj so pri bogatejših ostale po več dni, posebno če so šivale za balo. Pesmi z vznemirljivo vsebino so bile pri njih tako zelo dobrodošle.

Že nekatere rokopisne zbirke, ki so jih posamezniki poslali Štreklju, so vsebovale predvsem takšne pesmi. Štrekelj je namreč dobil v roke tudi zapise posameznikov, ki so si zapisovali pesmi, ki so bile že bolj ali manj razširjene, torej tudi nekatera slovesa. Prav na ta slovesa pa je Štrekelj očitno mislil tudi v uvodu k »pesmim obsmrtnicam«, ko pravi, da jih pojejo »ne samo doma in pri delu, ampak tudi v cerkvi, pred pogrebom in sicer pri zadušnicah«.³⁵

Podrobnejši pregled sloves iz teh zbirk kaže, da so štajerska slovesa pravzaprav dveh vrst. Ena so slovesa, ki jo jih po naročilu pisali organisti, šolmoštri, za pogrebe in za maše, ki so jih *ofrali* za pokojnike – bodisi za sam pogreb, za trideseti dan, za obletnico, na dan njihovega zavetnika itn., včasih pa šele čez leta, ko so *ofrali* mašo za umrlega v daljni deželi. Druga so slovesa, nastala zaradi nenavadne oziroma krute smrti. Takšna slovesa so imela vse možnosti, da so jih ljudje sprejeli in so postopno postala balade.

V to skupino sodi cela vrsta sloves z opisi različnih nesreč, predvsem pa umorov: med ljubezenske in družinske balade so uvrščene tri pesmi, povezane z umori, čeprav je tu mejo težko določiti.³⁶ Pri teh umorih je socialno ozadje včasih sicer pomembno, velikokrat pa z njim nima nikakršne zveze: gre na primer za umore v družini – za umore lastnih otrok, žene, tasta in tašče ipd., včasih pa so umori povezani tudi z roparskimi napadi.

³¹ GZ, 29, J. Kreinz, št. 74.

³² Naveden je kot J. Kreinz.

³³ Gre za gradivo, zbrano v okviru akcije, ki je med letoma 1904 in 1918 zajela vse avstrijske dežele habsburške monarhije.

³⁴ Pesmi so si zapisovale šivilje Katarina Kröpl, Neža in Marija Zelenko, ki so jih zapisovalcem tudi peke, poleg njih pa so te pesmi za zapis peke še šivilje Ivanka Kramberger, Marija Tement in Marija Zelenko. Poklic nekaterih zapisovalk in pevk sloves ni znan. (Z. Kumer, *Mrtiške pesmi*, tipkopis)

³⁵ Š III, str. 527.

³⁶ Ljubezenski baladi sta Umor iz ljubosumja (*SLP* IV, št. 218) in Uboj na vasovanju (*SLP* IV, št. 219), družinska balada pa je Oče umori sinova (*gradivo* za *SLP* V, št. 277).

Nekatera od teh sloves so zabeležena tako v Štrekljevi zapuščini kot v arhivu Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi in v poznejših posnetkih, drugih ni več zaslediti. Ohranjena so predvsem slovesa, ki so nastala ob nesrečnih dogodkih – ob umorih, uto-pitvah, povodnjih, nesrečah pri delu, tudi novejših, kot je bila na primer strojna mlačev. Slovesa pomembnim osebam, ki so v Štrekljevi zapuščini najopaznejša, pa se niso ohranila.

Te pesmi včasih zvenijo kot pridigarski zgled, drugič kot novinarski opis dogodka. Gre za nenavadni dogodek, ki zadosti želji po poznavanju nenavadnega in hkrati poučuje. Prav dejstvo, da so si te pesmi velikokrat zapisovale šivilje, kaže na to, da je bila vloga sporočanja nenavadnega in vznemirljivega v njih zelo pomembna. Iz teh razlogov so se tudi širile iz kraja v kraj in se tako ali drugače preoblikovale.

Dogodek sam je bil torej v tem primeru zelo pomemben, včasih do te mere, da je pesem komaj še razpoznavna kot ena od sloves.³⁷ Nauk, ki ta dogodek spremlja v uvodu in v sklepu, je okvir, kaže pa na zvezo teh pesmi z drugimi mrliškimi pesmimi, tudi s tistimi, ki jih je Štrekelj kot »nenarodne« uvrstil v Dodatek.³⁸ Poučnost, ki je v nekaterih mrliških pesmih zelo očitna, pa je večinoma ohranjena tudi tam, kjer je znano, da pesmi niso napisali organisti oziroma šolniki.

Duhovne razsežnosti sloves

Ne glede na družbeno vlogo sloves, bodisi da je ta pomenila poslednji »poudarek« posameznikovega premoženja ali ugleda, ali pa je izražala potrebo po pridobitvi družbene pozornosti s pripovedovanjem novic, so imela slovesa tudi drugo razsežnost. Izražena je v samem poslavljanju in opozarja na duhovni pomen slovesa. Poslavljanje z željo po medsebojnem odpuščanju je v takšni ali drugačni obliki navzoče pri vseh slovesih, ne glede na to, kakšne smrti je umrl pokojni in čigav je bil.

V »obsmrtnem slovesu od učiteljeve žene« se je npr. organist v imenu pokojnice takole poslovil od domačih:

8. Morem se ti zdaj zahvaliti,
dragi mož za tvojo skrb,
saj si dal vso vraštvo spraviti,
pa zabstojn je blo za smrt.	nemrem pri vas več ostati,
ta pred sodni stol mo šla.
9. Rok ne morem ti podati,
vsaki glid že trdi je,
nemrem slova si jemati,
jezik več ne giblje se.	12. Če sem kerga razžal'la,
prosim, naj mi odpusti,
dokler je še kaka svaja,
nemrem gorta k Jezusi.
10. Srečno zdaj, mož ljubleni,
srečno, moja draga či,
srečno sosedi pošteni,
zdaj grem ta, kam vsi te šli.	13. Proste zdaj za mojo dušo,
naj tam smilenje dobi,
naj gre gor v nebeško hišo
no se večno veseli.
11. Srečno tudi, draga mati,
srečno, moja žlahta vsa,	14. Srečno zdaj, predragi moji,
le nič ne žalujte se,
saj mo vsi po božji voli
tam v nebesih vidli se. ³⁹

³⁷ Takšna je na primer pesem Tolovaji pomore Trpinovo družino. GNI O 3025 in GNI O 10.401.

³⁸ Š III, Pesmi obsmrtnice, C, Dodatek B, str. 643–646.

³⁹ GZ, 29, J. Kreinz, 99; slovo pokojne gospe Marie Ornik, šolmestrovce pri sv. Ropertu, 29. maliga travna 1857.

Ker gre za poslovilno pesem, namenjeno pomembni osebi, je slovo zelo razčlenjeno, prav zato pa še bolj poudarja duhovno razsežnost teh pesmi. Temeljni krščanski namen slovesa je posebno poudarjen z mislijo dvanajste kitice: nenadna ali nepričakovana smrt je pomenila, da se pokojni ni mogel posloviti od tistih, s katerimi je živel. Veljalo je namreč, da je treba bolniku na smrtni postelji vse odpustiti, ne samo zato, ker bi sicer umrl težke in strašne smrti,⁴⁰ temveč tudi zato, ker bi mu nerazrešeni spori onemogočili posmrtno srečo.

Poslavljanje s pesmijo je bil samo eden od načinov slovesa od pokojnika. Slovo in prošnja k odpuščanju sta poznani tudi drugod po Sloveniji, le da je bilo na Štajerskem s pisanjem sloves najizrazitejše.⁴¹ Po Orlovem poročanju naj bi v času pred drugo svetovno vojno njihovo vlogo prevzel drugačen način poslavljanja: »V Slovenskih goricah na priliko rakev z mrličem odlože na hišni prag ali pred vrata. Nato stopi najstarejši med pogrebci k mrličevemu zglavju ter se v njegovem imenu poslovi s temi besedami: 'Srečno, draga moja deca! Vse mi odpustite, če sem vas kdaj razžalil. Tudi jaz vam odpuščam, kar je bilo nepravlega med nami. Molite zame in bodite pridni, da se bomo nekoč videli nad zvezdami.'«⁴²

V imenu vseh se je torej poslovil najstarejši od pogrebcev. Za preproste vaščane je bila to prav gotovo velika čast, vprašanje pa je, kako je bilo, če je umrl kdo, ki je bil pomembnejši od njega, npr. gostilničar, učitelj ipd. ali kdo iz njihovih družin. Ali je bilo torej pisanje sloves uglednejša oblika slovesa od pokojnika in je potem, ko so imeli po župnijah že šolane »školnike«, nadomestilo preprosto slovo najstarejšega pogrebca?⁴³

V mrliških pesmih je bila v ospredju zavest, da se pokojnik poslavlja od sveta in se v tistem trenutku odloča o tem, kakšno bo njegovo posmrtno življenje. Gledano iz tega zornega kota nista bila pomembna ne njegov socialni status ne poklic. V mrliških pesmih je celo izrecno omenjeno, da sta ob smrti stan in premoženje brez pomena, te misli pa so ponekod povzeli tudi v slovesih:

Kaj pomaga vse bogastvo
ino premoženje vse,
či z misli pustamo dušo,
kera v to večnost pride.⁴⁴

Kaj se znajde na tem sveti,
to vse preminočo je,
vse se more spremeniti
ino s sveta ločiti se.⁴⁵

Kontemplativna usmerjenost v posmrtno življenje je bila torej v teh pesmih močno navzoča – ali kot pravi npr. pesem, napisana za trideseti dan smrti Jurija Horvata, ki so mu pred tem umrli žena in otroci, za njim pa še oče:

⁴⁰ Glej Boris Orel, Slovenski ljudski običaji, v *Narodopisje Slovencev I*, Ljubljana 1944, str. 304.

⁴¹ Nav. delo, str. 310; Orel o štajerskih slovesih piše kot o preteklosti, ki naj bi bila še živa na Dolenjskem.

⁴² Prav tam.

⁴³ Kot kaže primer iz Prekmurja, je k poslavljanju od pokojnika sodilo tudi »školnikovo« slovo: »školnik« se je v imenu pokojnika poslovil od vsakega od domačih posebej. (J. Ftičar, Cirkumbederun de dedekun pa skonikova tužna pese, v: *Stopinje* 1996, Murska Sobota 1995).

⁴⁴ GZ, 29, Pesmarica J. Kreinza, 65 (Slovo od Ane Krajncveke).

⁴⁵ GZ, 29, Zbirka Josefa Kreinza, 98 (Slovo od Marije Balenko, matere duhovnika).

15. Kak hitro se človek na svet porodi,
že v zibiko njega nesreča gleda,
či veljši doraste no se veseli,
tak se še smrt njemi pri vratih glasi.
16. Gda smrt bode prišla, nas vse pomori,
te stare no mlade, vesele ludi,
naj bode sam cesar, naj bode sam kral,
nesmilenoj smrti pride on v tal.⁴⁶

V slogu baročnega nabožnega pesništva je ob smrti poudarjena minljivost človeškega življenja, s to mislijo pa so tolažili posebno starše ob smrti otrok, kot na primer ob smrti sedemletnega fantiča:

<p>1. Premišlujte, oj kristjani,
kaj na Zemli človek je,
en popotnik sem poslani,
kteri v dolgo večnost gre.</p> <p>2. Tam je naša domovina,
od Boga perpravljena,
ino nam skoz svojga sina
Jezusa ponovljena.</p> <p>3. Trava gnes stoji zelena,
kosa mahne, že leži,
minla je lepota njena,
tak boš premino človek ti.</p> | <p>4. Veja migne, rosa padne,
veter pihne, list zleti,
roža lepa od nehladne,
slana vidno se vsuši.</p> <p>5. Ravno tak se je zgodilo
ovi den odvčera,
strašna smrt je pokosila
enga pridnega sholara.⁴⁷ /.../</p> |
|--|---|

Velikokrat je v tem pogledu zgovoren že sam začetek pesmi:

Kaj je človek na tem sveti,
druga nič, kak prah, pepel...⁴⁸

Pri iskanju socialnega ozadja pri štajerskih slovesih je torej potrebno celostno gledati na tedanje družbeno in duhovno ozračje. Čeprav je bila smrt zadnji izraz posameznikove družbene moči, je socialno razločevanje blažila prav vera: ob smrti so bila namreč druga spoznanja ali pričakovanja pomembnejša.

Le s tem spoznanjem si je mogoče pojasniti, da je v zapuščini organistov tudi Pesem po mrtvom siromaki, ki jo je med objave sloves uvrstil tudi Štrekelj.⁴⁹

<p>1. Oglejte se na totega
človeka gnes težaškega,
to vidite zdaj mrtvega,
od ludi zapušenega.</p> | <p>2. Njegov stanek al hišica
je ne bla lastna njegova,
v Soviaki je on prebiva,
deno je Bog za njega zna.</p> |
|--|--|

⁴⁶ GZ, 29, Pesmarica J. Kreinz, Todtenlied; pesem je sicer napisana za vse pokojne sorodnike iz te hiše.

⁴⁷ GZ, 29, J. Kreinz, Slojemanje po pridnem sholari Andraži Koltbeki v Spodni Voličini. Pesem je napisana v bohoričici; nekoliko spremenjena varianta te pesmi je ohranjena v isti zbirki iz poznejšega časa (št. 114).

⁴⁸ Š III, Pesmi obsmrtnice, Dodatek B, št. 25.

⁴⁹ Š III, Pesmi obsmrtnice, Dodatek A, Težak je bil, vendar je Bog zanj znal, str. 639.

3. Tam je svojo ženko živea,
od nje no od vseh slovo vzea,
zdaj je ti svet on zapistia
ino se je v to večnost skria,
4. Težaški groš bla njegova
ta plača dneva celega,
s težaškim grošom se živea,
žmetno svojo deco redia.
5. Vročini z delom se potia,
s to mrzlo vodo se hladia,
vse to je on za lübo mea,
vseli lepo Boga častia.
6. O verni delavec zvoleni
v Jesuoven vinogradi,
si svojo delo dokonča,
zdai boš nebeški lon prijea.
7. O grešniki no grešnice,
račun tudi gnes delete,
našo življenje konci gre,
račun večni Bog meti če.
8. Bodmo tudi vsi delavci
Bogi oči nebeškemi,
da mo enkrat zadobili
svoj lon v nebeškem kralestvi.⁵⁰

Pesem ob ugotovitvi, da so organisti slovesa večinoma zlagali premožnejšim osebam, vsekakor preseneča. Preseneča s sočutnim opisom socialnih razmer, ki pa niso družbena kritika. Kot celota namreč pesem učinkuje kot pridigarski zgled, eksempl, saj opozarja na nasprotje med razmerjem med ljudmi in božjo pravičnostjo: siromak je umrl od ljudi zapuščen, vendar bo »nebeški lon prijea«. Hkrati simboliko vinograda in položaja viničarja uporablja kot biblijsko prispodobno dela v vinogradu in plačila po smrti. Duhovna razsežnost pesmi je torej daleč preseгла njeno socialno vlogo oziroma jo je vključila kot simbol. Pesem je hkrati prispodoba zemeljske revščine in nebeške blaginje.

Sklep

V pričujočo razpravo so bila vključena le štajerska slovesa. Ta so bila delno objavljena že v zbirki *Slovenske narodne pesmi*, čeprav z ustreznim pridržkom, večina pa se je ohranila v zapuščini, torej med pesmimi, ki so bile iz objave izločene. Veliko zapisov sloves je v poznejši zbirki, ki je nastala pod vodstvom Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi, slovesa, posebno tista, ki so že dobila lastnosti pripovednih pesmi, pa so zabeležena tudi v novejšem času.

Na videz enovita podoba sloves, ohranjenih v navedenih zbirkah, pa prikriva velike razločke med njimi: zapuščina organistov in zapisi OSNP oziroma poznejši zapisi se namreč zelo razhajajo.

Ohranjena zapuščina organistov z območja Slovenskih goric je večinoma zbirka njihovih avtorskih pesmi, zloženih s povsem določenim namenom in iz določenih razlogov. Slovesa so pretežni del te zapuščine; zbirke poleg sloves vsebujejo še splošne mrliške pesmi in pesmi, ki so jih peli ob nekaterih drugih priložnostih. Nekatera slovesa so časovno opredeljena, druga ne, večinoma pa je iz same vsebine ali iz okoliščin smrti moč ugotoviti, da gre za slovesa ob smrti uglednejših oseb ali njihovih svojcev, posebno otrok. Pri nekaterih opredelitev ni mogoča. Prav primeri, ko so pesmi ohranjene v zvezku in si sledijo v časovnem sosledju, izključujejo možnost, da bi bile pesmi le delno ohranjene, torej da bi bila npr. slovesa preprostim ljudem iz njih izločena. Slovesa, ohranjena v teh zbirkah, so bila večinoma del pogrebne obredja, včasih so bila

⁵⁰ GZ, 42, Pesmarice iz Slovenskih goric I-XIV, Stara zbirka -slov- iz leta 1822, IX.

namenjena za mašo zadušnico, in so večinoma enkratne (ali prilagojene) pesmi, nastale po naročilu. Značilnost teh sloves je torej, da so namenjena pomembnejšim ali premožnejšim ljudem oziroma njihovim svojcem in niso nastala le ob nenadnih ali tragičnih smrtih. Tistih sloves, ki niso bila zanimiva zaradi izjemnega dogodka, pozneje niso več peli. Štrekljeva uvrstitev teh pesmi v dodatek je torej povsem razumljiva.

V zbirki Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi pa so se ohranila predvsem slovesa, ki so se zaradi vznemirljivosti dogodka – nesrečne smrti – obdržala med ljudmi. Ponekod je jasno, da so avtorji organisti, pri drugih je izpričano drugačno avtorstvo, velikokrat pa avtor ni znan. Nekatera slovesa še ohranjajo podrobnosti, po katerih je moč prepoznati njihov temeljni namen, druga pa so se od izvornika zelo oddaljila in so s splošnimi značilnostmi, predvsem s posplošenim opisom zgodbe in z moralnim naukom, postala širše sprejeta. Na podlagi tega gradiva je jasno, da socialno ozadje tistih, o katerih pesem pripoveduje, pri ohranjanju pesmi nima nikakršne vloge.

V slovesih, ki so postala del ustnega izročila, je torej pomembna zgodba, usoda posameznika, ne posameznik sam. Tako si je tudi mogoče pojasniti, da so imele pri razširjanju in ohranjanju teh sloves takšno vlogo prav šivilje: zaradi značaja svojega dela so namreč vsakodnevno prihajale v stik z ljudmi, bodisi da so se pri njih shajali ali da so same hodile šivat po hišah. Vznemirljive zgodbe so bile tako zelo dobrodošle.

Pomena sloves pa ni mogoče meriti samo z njihovo družbeno vlogo, ne glede na to, ali je so slovesa posebej poudarjala pokojnikov položaj v družbi, kar dokazuje zapuščina organistov, ali pa je človek postal pomemben šele s smrtjo – zaradi krutega načina smrti, kakor kažejo poznejši zapisi. Slovesa so imela namreč poleg družbenega tudi verski pomen. Prav ta razsežnost pa povezuje ena in druga slovesa – tista, ki so bila po naročilu napisana za pogreb, in tista, ki so zaradi same zgodbe postala del izročila. Slovo je bilo poslednja čast živih, ki so jo izrazili pokojniku, in spravo pokojnika z živimi: brez te sprave pokojnik ni imel dostopa do večne sreče.

Meja, ki se zarisuje med slovesi – med tistimi, ki se zaradi razpoznavnega avtorstva in enkratnosti besedila in melodije odmikajo na rob zanimanja folkloristov, in tistimi, ki so postala splošno sprejeta, torej ločuje le delno. Štrekelj je načelno verjel, da ločuje tudi etnologijo in folkloristiko: starejša slovesa je uvrstil v svojo zbirko kot posebno skupino mrliških pesmi, ločeno jim je dodal nekatera novejša, del sloves je z začetnim verzom uvrstil v dodatek, velik del sloves pa je ostal neobjavljen v zapuščini. Štrekljeva zapuščina in poznejši zapisi pa dokazujejo, da stroki tudi povezuje.

Summary

Styrian farewell songs – a reflection of social stratification, or of equality amongst people

A more detailed survey of Styrian farewell songs has opened interesting questions concerning the authorship of these texts, their fundamental purpose, their social and spiritual role, but also the question of the research power - possibilities and limitations – of ethnology and folklore studies.

Although the anonymity of folksongs often conceals social stratification, with the Styrian farewell songs from Štrekelj's heritage it is possible to ascertain that they were mostly created to order. For this reason they were often dedicated to bidding farewell to important people or their children, and were not always connected with cruel death. They are, therefore, more interesting for the ethnological revealing of social relations and their manifestations than for the study of folksongs.

An interesting contrast can be found with these farewell songs: organists generally wrote them to order, that means mostly for well-to-do people, but at the same time it was the very faith in life after death that negated the value of an individual's property. These farewell songs thus originate from social discrimination, but deny it with their contents. The pay one gets in eternity depends upon one's way of life, not social power.

Later written records of Styrian farewell songs differ considerably from the original organists' records, or the ones in Štrekelj's heritage, and reflect the actual state that this part of folksongs heritage finds itself in: farewell songs of more modest extent and simpler form more often acquired characteristics of a folksong; they were usually written on unhappy occasions of accidental death, regardless of the social status of the deceased, and composed by organists or other talented individuals. They are mostly preserved by the Committee for the collecting of Slovene folksongs, and sound recordings from the last decades represent yet another sieve of time.

But both kinds of farewell songs have something in common, and thus form a unit: it is the act of bidding farewell itself. It does not only represent the leave-taking of the living from the dead, but the deceased himself takes leave with such a song, expressing his forgiveness without which there is no eternal happiness. The spiritual significance of these farewells is the very component that links the two different kinds of farewell songs together – those written for respectable persons, who were particularly honoured in this way, and those dedicated to people who were only noticed by others because of their cruel death. At the same time, this spiritual component suited their educational role.

With regard to the differences between one group of songs and the other, i.e. between the heritage of authors – organists and the songs that were accepted by people as a part of folklore, individual research methods also differ: organists' materials offer ample possibilities to the ethnologist for his study of social stratification, while later written records reveal the image of folksong heritage. Both are of interest for the researcher of folksong, since it is only through the revelation of reality itself that he can judge the reflection of this reality in folksongs. In this context, the very process of becoming accepted as folksongs also gains completely different dimensions.